

Rzeszów, 3.11.2024

Recenzent:

prof. dr hab. Dariusz Tworzydło

Katedra Komunikacji Społecznej i Public Relations

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Popielskiej-Borys, pod tytułem:

„Rola mediów w kreowaniu wizerunku osób dojrzałych na rynku pracy na przykładzie programów realizowanych na terenie województwa małopolskiego” przygotowanej

w Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, pod kierunkiem: **dr hab. Anny Siewierskiej-Chmaj, prof. UR.**

Wprowadzenie

Art. 13 ust 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późn. zm.) wskazuje, iż rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Przyjmuje się zatem, iż rozprawa doktorska musi być rozwiązaniem zdefiniowanego, nierozwiązanego dotychczas problemu naukowego, który musi być wyjaśniony za pomocą naukowych metod i narzędzi.

Niniejsza recenzja przygotowana została na podstawie przedstawionej do oceny rozprawy doktorskiej. Wskazuję, że recenzowana praca została przygotowana zgodnie z założeniami określonymi we wspomnianych przepisach prawa. To opracowanie, zawiera z jednej strony analizę dostępnej literatury, a z drugiej zaś badania autorskie.

Stwierdzam, że recenzowana **rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65 poz. 595 z późn. zm.)**. Szczegółowe wyjaśnienia przedstawiam w dalszej części recenzji.

Ocena zawartości merytorycznej rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska przygotowana została w Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie. Powstała ona pod kierunkiem naukowym dr hab. Anny Siewierskiej-Chmaj, prof. UR. Praca zawiera 210 stron tekstu zasadniczego wraz ze stroną tytułową, wstępem oraz spisem treści. Zawiera również stosowne spisy oraz bibliografię.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *"Media - zagadnienia teoretyczne"* autorka omawia modele systemów medialnych, (str. 7-14), współczesne media, ich wartość, rozumienie zjawiska i przyszłość (str. 14-27). Podejmuje również rozważania na temat systemu promocji i informacji w projektach dofinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (str. 27-34). W rozdziale drugim zatytułowanym: *"Sposób przedstawiania osób dojrzałych - przybliżenie pojęć wizerunku, stereotypu, starości i dojrzałości"* autorka prezentuje definicje wizerunku (str. 35-37). Opisuje także cztery wymiary wizerunku: psychologiczny, socjologiczny, marketingowy oraz komunikacyjny (str. 38-41). W dalszej części rozdziału przedstawia ona rolę mediów w kształtowaniu wizerunku (str. 42-44). Dużo uwagi w rozdziale tym poświęca kwestii stereotypów, nawiązując jednocześnie do obrazu osób starszych. Wprowadza czytelnika w temat dojrzałości i starości, definiując niezbędne do dalszych rozważań terminy (str. 52-53). Autorka przywołuje również różne podejścia i rozumienie terminu "starość". Rozdział trzeci rozpoczyna od określenia czym jest wizerunek, ale tym razem w kontekście osób starszych (str. 59). Prezentuje temat obecności osób starszych w mediach, uwzględniając zmiany w strukturze demograficznej polskiego społeczeństwa (str. 60). Wskazuje przy tym, że *"...współczesne media „preferują młodość i wiążącą się z nią urodę, energię, bez troskę, rezygnują zaś z może zbyt drastycznych dla telewizza czy czytelnika wizerunków pomarszczonych i siwych kobiet i mężczyzn. Tym samym ignorują szybko postępujące zmiany demograficzne i społeczne"*. (str. 61). W rozdziale tym autorka porusza szereg ważnych tematów, w tym obecność seniorów w mediach trakcyjnych i w Internecie.

Rozdział czwarty autorka zatytułowała „*Osoby dojrzałe na rynku pracy*”. Opisuje w nim kwestie starzenia się społeczeństw (str. 93-96). Prezentuje prognozy w zakresie demografii dla Małopolski (od str. 108). Zauważam, że szereg tematów poruszonych w rozdziałach od pierwszego do czwartego było istotnych z punktu widzenia tematyki podjętej przez autorkę. Jednak pomimo zaprezentowanych przez autorkę wielu różnych aspektów związanych z tematem pracy, ciężko doszukać się podsumowania, które dałoby czytającemu wiedzę, czemu służyły opisy dokonane w części teoretycznej pracy.

Kolejne rozdziały poświęcone zostały szczegółowemu omówieniu badań przeprowadzonych przez doktorantkę, która zaplanowała i zrealizowała poszczególne etapy procesu badawczego. Autorka opisała metodologię, określając jasne cele i problemy badawcze, co wskazuje na przemyślane podejście do konstrukcji całego badania. Wybór próby badawczej został odpowiednio uzasadniony, a jej charakterystyka przedstawiona w sposób umożliwiający zrozumienie specyfiki badanej grupy. Dodatkowo autorka przedstawiła narzędzia badawcze. Kolejny etap – prezentacja wyników – jest poprawnie zorganizowany, co świadczy o umiejętności syntetyzowania i prezentacji danych. Dzięki tak szczegółowemu podejściu zapewniona została spójność w przebiegu analiz. Część badawcza pracy obejmuje szeroki zakres analiz, w których autorka stosuje testy statystyczne, np. Chi-kwadrat. Autorka podaje (str. 142), że analiza statystyczna danych została przeprowadzona przy użyciu pakietu IBM® SPSS Statistics, specjalistycznego oprogramowania do analizy statystycznej. Dzięki temu udało się uzyskać podstawowe statystyki opisowe, takie jak częstotliwość występowania poszczególnych przypadków (np. liczba kobiet i mężczyzn pojawiających się na plakatach). Analiza umożliwiła także zidentyfikowanie zależności między zmiennymi. W rozdziale siódmym doktorantka opisała wnioski z przeprowadzonych badań. W części tej pojawiają się także rekomendacje mające na celu zwiększenie skuteczności promocji i lepsze informowanie o tego typu projektach. Autorka sugeruje m.in. stosowanie odpowiedniego nazewnictwa skierowanego do osób w wieku 45/50+, co pozwoliłoby na bardziej precyzyjne dotarcie do tej grupy odbiorców oraz zwiększenie efektywności komunikacji (str. 210).

Wskazuję, że temat podjęty przez doktorantkę jest niezwykle ważny i aktualny, szczególnie w kontekście społecznych wyzwań związanych z promowaniem zatrudnienia osób w wieku 45/50+. Rozprawa, przygotowana w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach, skupia się na analizie tego, jak osoby dojrzałe są przedstawiane w materiałach wizualnych promujących unijne projekty w województwie małopolskim. Główne pytanie badawcze zostało postawione w sposób właściwy i brzmiąco: *Jak przedstawia się wizerunek osób*

dojrzałych w wieku 45/50+, ukazanych na plakatach lub ulotkach, które promują lub informują o projektach unijnych realizowanych w województwie małopolskim? (str. 233). Przeprowadzone analizy, związane z medialnym wizerunkiem osób dojrzałych aktywnych na rynku pracy, zostały wykonane odpowiednio, co wzmacnia wartość naukową rozprawy. Na uwagę zasługuje również materiał badawczy, który pozyskała do analizy doktorantka.

Dzięki badaniom doktorantki uzyskujemy wgląd w to, w jaki sposób wizualne przedstawienia mogą wpływać na postrzeganie osób dojrzałych przez społeczeństwo i potencjalnych pracodawców. Odpowiednie przedstawienie tej grupy w mediach ma bezpośredni wpływ na poczucie ich własnej wartości oraz gotowość do podejmowania wyzwań zawodowych. Analiza ta przyczynia się zatem do zrozumienia, jak komunikacja wizualna może wspierać lub hamować ich obecność na rynku pracy, czyniąc temat pracy nie tylko aktualnym, ale i użytecznym w kontekście społecznych i ekonomicznych wyzwań, przed którymi stoi Polska.

Uwagi i zastrzeżenia co do zawartości merytorycznej i struktury pracy

Za istotny mankament recenzowanej pracy uważam strukturę, która w mojej ocenie nie jest prawidłowa. Wskazuję, że rozdziały nie zostały logicznie uporządkowane. Rozdziały 5, 6 i 7, dotyczące kolejnych etapów procesu badawczego, warto byłoby zorganizować inaczej. Autorka rozprawy mogła rozważyć ich połączenie, tak aby zachować spójność strukturalną oraz przejrzystość treści. Rozdział 5, zawierający metodologię badań, obejmuje jedynie 11 stron, co w zestawieniu z pozostałymi częściami pracy sprawia, że całość wydaje się niesymetryczna i pozbawiona wyraźnego podziału. Również rozdział 7, prezentujący wnioski końcowe, obejmuje tylko 8 stron. Taki układ sprawia, że poszczególne części pracy są nierównomiernie zbudowane, co może dezorientować czytelnika i sugerować brak wyraźnych granic między kluczowymi etapami badawczymi.

Rozważenie połączenia rozdziałów 5 i 6 byłoby zasadne, ponieważ rozdział 5 przedstawia fundament badania – problem, pytania, metody i techniki, natomiast rozdział 6 obejmuje charakterystykę zebranych danych, opis badanej próby oraz analizę wyników. Obie części stanowią w rzeczywistości jeden, logiczny ciąg procesu badawczego, gdzie metodologię naturalnie uzupełnia szczegółowe omówienie zebranych danych i wyniki analizy.

Drugim możliwym rozwiązaniem mogłoby być połączenie rozdziałów 5, 6 i 7, gdzie rozdział 7 – przedstawiający wnioski – stanowiłby końcowy element, podsumowujący proces badawczy i odpowiadający bezpośrednio na zdefiniowane wcześniej pytania badawcze. Przy

jednoczesnej poprawie technicznej, w tym wykresów i tabel możliwe byłoby nawet ograniczenie liczby stron dysertacji, co spowodowałoby efekt spójności o którym wspominam.

Dodatkowo, w strukturze pracy autorka powinna unikać pojedynczych podpunktów, jak np. 4.5.1 bez rozwinięcia w postaci 4.5.2. Punkt 4.5.1. sugeruje czytelnikowi kontynuację, której ostatecznie brak. Podobna sytuacja występuje w rozdziale 7, gdzie autorka umieściła jedynie jeden podpunkt 7.1. Poprawienie tej struktury pozwoliłoby na zachowanie logicznej przejrzystości i lepszą organizację treści, co jest szczególnie istotne przy prezentacji wyników badawczych.

Błędem zauważalnym w pracy są także niedostatki techniczne. Nie ma spójności w prezentacji treści, a przede wszystkim wyników badań. Jakość techniczna pracy jest niska, co jednak nie wpływa ostatecznie na ocenę wartości merytorycznej, którą uznaję za dość wysoką. Sam temat podjęty przez doktorantkę jest ważny, potrzebny i właściwie podjęty. Nie zmienia to jednak faktu, iż gdyby oprócz jakości merytorycznej, w ślad za tym szła dobra warstwa techniczna, można byłoby uznać, że praca jest na wyjątkowo dobrym poziomie w jej całościowym obrazie. Z uwagi na powyższe uczynić tego nie można.

Doktorantka powinna w mojej ocenie zdawać sobie sprawę z tego, że to co tworzy powinno być nie tylko sprawdzone pod kątem merytorycznym (co uznaję za zadanie wykonane), ale również w obszarze technicznego opracowania rozprawy. Tego wyraźnie brakło. Niekiedy doktorantka zamiast ujednolicenia wykresów, dokonywała ich bezpośredniego przekopiowania ze źródła, np. str. 67, rys. 11. Ponadto w niektórych źródłach odnoszących się do stron internetowych brak jest informacji o datach pobrania zdjęcia, grafiki (np. str. 69, czy str. 91). Data pobrania zasobów z Internetu jest ważna, ponieważ zawartość stron internetowych często się zmienia – obrazy mogą zostać usunięte, zaktualizowane lub przeniesione. Brak daty pobrania utrudnia odbiorcy zweryfikowanie oryginalnego materiału, a także obniża wiarygodność pracy, ponieważ nie jest jasne, czy ilustracje i grafiki są aktualne i dostępne. Poprawnym rozwiązaniem byłoby każdorazowe podanie daty dostępu do zasobów internetowych, co zapewnia pełniejszą i bardziej profesjonalną dokumentację wszystkich źródeł, których niekiedy nawet brak (np. str. 141-142).

Niestety błędy odnajdujemy również w przypisach. Autorka zapomina o tym, że w pracach naukowych nie powinno się kilkakrotnie podawać następujących po sobie tych samych przypisów (np. str. 74). Gdy kilka przypisów odnosi się do tego samego źródła stosowanie

w takim przypadku *ibidem* jest zalecane. Poprawia to czytelność i przejrzystość, unika powtarzania tych samych informacji oraz oszczędza miejsce. Dzięki *ibidem* tekst staje się bardziej uporządkowany, a odbiorca widzi, że autor korzysta z tego samego źródła bez zbędnych powtórzeń. W grupie innych błędów znajdują się także cytaty, w przypadku których autorka nie dokonuje ani parafrazy, ani właściwej redakcji. Dla przykładu, w cytacie: „Z raportu Krajowego Instytut Mediów o charakterystyce słuchania radia wynika, że jest ono powszechnym medium, z którego korzystania w ciągu ostatniego miesiąca deklaruje prawie 75% Polaków” doktorantka zapomina, że jest to cytat, w którym nie ma podanej daty, stąd wskazywanie „w ciągu ostatniego miesiąca” nie da czytelnikowi pełnej wiedzy na temat czasu, do którego ona się odnosi, bez przeszukania źródła. Takich i innych błędów, np. literówek (przykłady: „umieszeni naklejek” – str. 32, „Strona internatowa” – przypis nr 198, czy: „Osoby były przedstawieni” – str. 208) jest w całej pracy zdecydowanie więcej, co niestety powoduje wskazywane wcześniej obniżenie jakości i oceny całej dysertacji. Każdorazowo od doktoranta oczekuje się nie tylko profesjonalizmu w zakresie analizy dostępnych źródeł czy wyników badań, ale także staranności w opracowaniu redakcyjnym, a także korekcie językowej pracy. Tutaj tego zabrakło.

Wskazane błędy obejmują również stronę graficzną, szczególnie w części poświęconej analizie badań. Zauważalna jest niejednorodność stylów oraz rozmiarów wykresów i tabel, szczególnie w rozdziale prezentującym wyniki, co utrudnia ich odbiór. Taka niespójność wpływa na czytelność i estetykę pracy, co z kolei rzutuje na ogólną ocenę całości. W wielu miejscach np. wykresy są oddzielone od tytułu lub/i od źródła (np. str. 173-174). Autorka nie ustrzegła się również błędów stylistycznych i składniowych. W zdaniu "*Kampania reklamowa została nagrodzona w 2016 r. Grand Prix Kryształów PR-u za najlepszą kreatywną kampanię promocyjną i wyróżnienie za najlepszy wizerunek w mediach społecznościowych*" (str. 71) mamy do czynienia z błędem składniowym wynikającym z braku równowagi między wyrazami, co zaburza logikę wyrażenia. Sformułowanie sugeruje, że kampania otrzymała Grand Prix oraz wyróżnienie, ale konstrukcja zdania nie pozwala jasno oddzielić obu nagród. Poprawna wersja mogłaby brzmieć: „*Kampania reklamowa została nagrodzona w 2016 r. Grand Prix Kryształów PR-u za najlepszą kreatywną kampanię promocyjną oraz wyróżnieniem za najlepszy wizerunek w mediach społecznościowych.*” Takie rozwiązanie zachowałoby odrębność obu nagród i klarowniej mogłoby przedstawić strukturę zdania. Podobnych błędów w całej pracy jest więcej.

W tym miejscu chciałbym podkreślić, iż estetyka przygotowania pracy ma istotne znaczenie szczególnie w jej odbiorze. W przypadku recenzowanej pracy autorka o ten aspekt nie zadbała. Podkreślam jednak, iż pomimo błędów technicznych, stylistycznych i interpunkcyjnych, praca zasługuje na pozytywną ocenę. Wskazuję również, że autorka zrealizowała postawione przez siebie cele.

Źródła, bibliografia i inne elementy aparatu pomocniczego

Dobór literatury wykorzystanej podczas pisania rozprawy doktorskiej jest w mojej ocenie prawidłowy, ale niewystarczający. Autorka zawarła w bibliografii 52 publikacje książkowe, a także 34 artykuły w książkach, 33 artykuły w czasopismach naukowych, 56 źródeł internetowych oraz 5 aktów prawnych. Praca zawiera spis rysunków, tabel i wykresów.

Niestety nawet w spisie źródeł autorka nie ustrzegła się błędów, umieszczając np. rozprawę doktorską Emilii Zakrzewskiej wśród artykułów w czasopismach naukowych. Wielokrotnie także w sposób niespójny opisuje poszczególne pozycje bibliograficzne, np. raz umieszczając skrót imienia przed nazwiskiem, raz po nazwisku (przykład: pozycja 48, str. 212 oraz poz. 17 str. 214), raz umieszczając dane dotyczące wydawnictwa, innym razem je pomijając. Bywają także pozycje bibliograficzne w których brak jest kursywy, np. 22, str. 216, gdzie kursywą w innych miejscach autorka oznacza tytuły. Doktorantka myli nawet nazwiska, raz pisząc T. Goban-Klas, a wiersz później T. Goban-Klass (poz. 9,10 str. 211). Problematiczne jest w mojej ocenie również to, że autorka sporadycznie korzysta z literatury zagranicznej. W całym zbiorze, który cytowała znajduje się zaledwie 11 pozycji w języku innym niż polski, z czego większość to strony internetowe. Autorka pominęła także prace znaczących autorów, którzy piszą np. o wizerunku, takich jak prof. dr hab. Jerzy Olędzki, prof. dr hab. Krystyna Wojcik, dr hab. Waldemar Rydzak, dr hab. Jacek Trębecki i wielu innych.

Wniosek końcowy

Pomimo licznych błędów oraz istotnych mankamentów językowych i technicznych wpływających na jakość rozprawy, opinie zawarte w recenzji rozprawy doktorskiej mgr Anny Popielskiej-Borys uzasadniają ocenę pozytywną, głównie ze względu na znaczenie podjętego tematu oraz podjęty temat badawczy, który może inspirować dalsze poszukiwania w tej dziedzinie.

Po przeanalizowaniu przedstawionego materiału stwierdzam, że praca spełnia wymagania dotyczące umiejętności prowadzenia badań naukowych. Doktorantka w mojej ocenie w sposób poprawny korzystała z dostępnych metod i technik badawczych. Autorka była w stanie samodzielnie rozwiązać problem naukowy.

Biorąc pod uwagę całość recenzowanego materiału jako konkluzję stawiam wniosek o dopuszczenie Pani mgr Anny Popielskiej-Borys do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego.

.....

podpis recenzenta